

CASO

MANIFESTACIÓ PER A PROTESTAR PER L'ATEMPTAT CONTRA JOSÉ LUIS CASO

A continuació analitzarem la manifestació per a protestar per l'atemptat contra el regidor del PP a Errenteria José Luis Caso. Mentre que a la manifestació que exigia la llibertat de Miguel Ángel Blanco o que protestaven per la mort del regidor ermuatarra no hi vam ser presents, en aquest cas sí que hi érem.

Cal aclarir que el nostre objectiu no era tant calcular el nombre de manifestants com veure la manifestació i comprovar com es reflectia el que havia passat als diaris.

1. El nombre de manifestants

A partir de les dades aparegudes en els diaris es pot elaborar el quadre següent:

QUADRE 1. El nombre de manifestants segons els diaris

DIARI	DADES	FONT	PERIODISTA
EPC	60.000 personas (subtítol de la portada) 50.000 personas (text)	Ertzaintza	s.a. Salomé García
LV	60.000 personas (text de la portada) Casi 60.000 personas (titular i text)	Policía local	s.a. Jordi Juan y Cristina Sen
EP	Unas 60.000 personas (text de la portada) Más de 60.000 personas (titular i text) 50.000 [persones] (text)	Guardia Urbana Ertzaintza	s.a. Íñigo Urrutia
Avui	Unes cent mil persones (text de la portada) Unes cent mil persones (subtítol i text)		s.a. Xabier Mujica
ABC	Decenas de miles de personas (text de la portada) Más de cien mil personas (text) Decenas de miles de personas (subtítol)		s.a. s.a. Redacción de San Sebastián

CASO

	Miles de manifestantes (titular) Decenas de miles de personas (text)		Oskar Rekalde Oskar Rekalde
EM	Más de 50.000 manifestantes (titular i text) 50.000 personas (text) Algo más de 50.000 personas (text)	Ertzaintza	portada Rafael Herrero Rafael Herrero
Deia	Más de 50.000 personas (text de la portada) unas 50.000 personas (text)	Policía Municipal	s.a. E. Iribarren
CE	Decenas de miles de personas (subtitular i text) Decenas de miles de personas (text de la portada)		Iván Orio s.a.
DV	Decenas de miles de ciudadanos (text) Decenas de miles de personas (text)		Aingeru Munguía Aingeru Munguía

D'entrada, sorprèn l'ús d'"unas 60.000 personas" i "más de 60.000 personas" quan citen, segons es dedueix de les seves paraules, la mateixa font, la Policia Municipal, que, per lògica, només va oferir unes dades oficials: o "unas" o "más de", però no pas les dues.

Tampoc s'ha de deixar de banda que segons EM l'Ertzaintza va calcular "más de 50.000 personas", mentre que per a EP la xifra era "de 50.000". El ball de xifres, encara que petit, no deixa de ser significatiu si tenim en compte la credibilitat de la font informativa, que, certament, només va oferir una xifra, no pas dues.

Per acabar, cal remarcar les dades sorprenents de l'*ABC* i de l'*Avui*: més de cent mil manifestants l'*ABC* i uns cent mil l'*Avui*. La coincidència en la xifra fa sospitar que alguna font devia oferir aquesta dada.

2. El recorregut de la manifestació

Com sempre, en primer lloc cal determinar el recorregut i, també en aquest cas, la distància que separa l'inici de la manifestació del final.

Quant al recorregut, tots els diaris coincideixen: després de començar al túnel que dona als jardins d'Ondarreta i de passar per la platja de la Contxa, els carrers San Martín i Urbietta i les avingudes Sancho el Sabio i de Madrid, la manifestació va arribar a la plaça Aita Donostia.

CASO

El que ja no resta tan clar és quina és la distància recorreguda, com es pot observar en el quadre que segueix:

QUADRE 2. Distància del recorregut.

DIARI	DISTÀNCIA
Avui	escassa distància
LV	1'5 km.
EPC	un poco más de 3 km.
EM	4 km.
EP	4 km.
ABC	los más de 5 km.

La constatació més immediata passa per observar que el desacord en el càlcul de la distància del recorregut de la manifestació és molt significatiu. I també, òbviament, paradigmàtic. Passem de l'“escassa distància” o “1'5 km.” a “4 km.” o “los más de 5 km.”. Sens dubte, hi ha una gran diferència. Ni en les dades objectives, com pot ser el càlcul d'una distància, hi ha un acord ampli ni una descripció fidedigna de la realitat, en aquest cas física. Segons la nostra mesura, feta a posteriori, la distància entre els dos punts és d'aproximadament 3.050 metres. El diari que més s'hi acosta és EPC, malgrat el seu imprecís “un poco más de 3 km.”. Amb diferència, la més sorprenent és la descripció de l'*Avui*: com pot col·locar el periodista cent mil persones, com veurem, en una “escassa distància” si tenim en compte que els carrers del recorregut són estrets i que els manifestants només van ocupar un dels dos carrils a les avingudes?

Realment, el que busquen els periodistes quan escriuen les cròniques de les manifestacions no és informar mitjançant dades objectives, sinó que el seu interès consisteix a intentar sensibilitzar el lector/la lectora amb l'ús de figures retòriques com pot ser, en molts casos, la hipèrbole. En aquest cas ens trobem amb l'ús d'una expressió generalitzada com “multitudinaria manifestación” i altres que apareixen a la premsa com “la masiva asistencia” i “inundar las calles” (ABC), “impresionante manifestación”, “miles de personas que colapsaron el centro de la ciudad”, “tuvo problemas para contener a la masa de gente que se agolpaba en las calles” i “marea humana” (EP), “marea humana”, “multitudinaria manifestación” i “los vascos respondieron masivamente” (CE), “[la gente] se echó masivamente a las calles” (EPC), “maremágnun humano” i “una marea humana” (Deia) i “salir a la calle de forma masiva” (LV). Per tant, l'objectiu de les cròniques és de conscienciar la població sobre un fet determinat en comptes d'informar-la i que cada lector/cada lectora n'extregui la seva versió a partir de les dades objectives transmises pel conjunt dels professionals del periodisme a les seves cròniques. En aquest sentit, l'ús periodístic de figures retòriques condiciona decisivament la versió dels fets que deduirà el lector/la lectora. A més, aquesta versió no es basarà en el raciocini o en el foment de la capacitat crítica dels lectors/les lectores, per exemple, la inversemblança de la quantitat d'assistents a una manifestació, sinó que buscarà instigar els sentiments, que és el que veritablement propicien els cronistes. Un exemple paradigmàtic d'aquest periodisme que excita els sentiments en lloc de fomentar arguments racionals va ser el tractament informatiu (per dir-ne una alguna cosa) de la mort, vetlla i enterrament de Diana Spencer, tota una fita en l'ús del sentimentalisme més visceral a l'hora d'acostar-se a un fet noticiós.

CASO

Aquesta crítica que acabem de realitzar no suggereix una acció conscient i maliciosa de tots els periodistes. El mecanisme que funciona en aquests casos és més complex: en moltes ocasions els periodistes queden imbuïts pel discurs que elaboren i són els primers que es creuen a ulls clucs el que escriuen. D'aquesta manera, l'ambient que ajuden a crear acaba arrossegant-los cap a l'exaltació apassionada d'uns fets suposadament esdevinguts en comptes d'informar-nos el més objectivament possible dels fets que han ocorregut. Certament aquest fenomen no sorgeix del no-res. És una conseqüència lògica de la manera com els periodistes veuen els fets dels quals informen: la narració, la descripció i l'explicació dels fets succeïts no es construeixen a partir d'una posició neutra, sinó que els periodistes prenen partit per una de les parts en litigi. Això, que des d'un punt de vista ètic no és criticable sinó digne d'admiració, sí que ho és, en canvi, des d'una perspectiva periodística. Els periodistes han d'intentar presentar la versió més informada i neutra possible. Posteriorment serà el lector/la lectora del diari qui en traurà les conclusions pertinents, que no tenen per què coincidir amb les de la persona que ha redactat la notícia.

La nostra presència en “el lloc dels fets” ens permet desmentir algunes de les descripcions que apareixen en els diaris. Intentarem demostrar-ne la inexactitud i el mecanisme utilitzat en les descripcions, que en tots els casos és la hipèrbole, una figura literària molt estimada pels periodistes ja que la usen amb una freqüència inusitada.

Començarem per la descripció de Xabier Mujica a l'*Avui*:

La manifestació va néixer al cor de Sant Sebastià, al passeig de la Concha i els jardins d'Ondarreta, i va avançar lentament. Va estar més d'hora i mitja per recórrer l'escassa distància fins al *Colom de la Pau* d'Eduardo Chillida, al costat de l'estadi d'Anoeta, on s'esperaven milers de persones.

Quan la capçalera de la manifestació va arribar al final, a la plaça Aita Donostia hi havia, en un còmput summament generós, dues-centes persones. En cap cas arribaven a mil i, per descomptat, no hi havia milers de persones esperant ningú. De fet, hi ha unes imatges de televisió que mostren que la plaça no es va omplir en aquest moment i que, com a màxim, la gent no va ocupar ni tres quartes parts de la calçada de la mateixa. En aquest sentit, la hipèrbole de Mujika és notable. Cal buscar l'explicació de la hipèrbole en l'afirmació que hi havia 100.000 manifestants. Com assegura que la distància entre Ondarreta i plaça Aita Donostia és “escassa”, en algun lloc havien de ser-hi els manifestants.

En segon lloc, altres periodistes, que van oferir un càlcul inferior al de Mújika, situaven la gent en altres llocs. Vegem, per exemple, la redacció d'ABC a Donòstia:

En un ambiente de serenidad, los manifestantes recorrieron las calles de la capital donostiarra en silencio, sólo roto por los aplausos de los miles de personas situadas en las aceras, desde las que se fueron incorporando a la marcha hasta inundar las calles.

La redacció donostiarra d'ABC manté que la gent, després d'aplaudir el pas de la manifestació, s'hi afegia. Aquesta afirmació és certa durant el recorregut inicial de la

CASO

manifestació, és a dir, des d'Ondarreta fins a San Martín confluència amb Urbietta. Per descomptat, és molt possible que gent que s'havia concentrat a l'Ajuntament de Donostia s'afegís a la marxa en aquesta confluència. Però l'afirmació d'ABC és rotundament falsa a partir d'aquesta zona. De fet, una de les sorpreses que ens vam dur va ser l'absència gairebé total de persones que s'unissin a la manifestació a partir de San Martín/Urbietta. Així, el nombre de persones que hi havia en aquests moments a la zona era escassíssim i, pel que vam veure, la gran majoria de la gent present no s'integrava a la marxa, sinó que es limitava a mirar-la.

Íñigo Urrutia a EP insisteix en el mateix:

En todo caso transcurrió jalonada durante todo el trayecto por miles de personas que colapsaron las aceras del centro de la ciudad y que se fueron incorporando a la cola de la manifestación.

Posteriorment Urrutia reitera la idea:

Las juventudes de los partidos convocantes desplegaron un cordón de seguridad, reforzado por una presencia policial muy discreta, que sólo tuvo problemas para contener a la masa de gente que se agolpaba en las calles aplaudiendo el paso de la manifestación [...].

I. Iribarren a *Deia* torna a insistir-hi:

Hora y media después de que arrancara en el Paseo de La Concha, la cabeza de la manifestación alcanzó la Paloma de la Paz. En el barrio de Amara Berri cientos de personas esperaron durante muchos minutos su llegada para sumarse a los participantes en la convocatoria.

No ens volem fer pesats però cal tornar a recordar que el col·lapse només es va produir en el tram inicial de la manifestació i que tota la resta és exageració. De fet, la nostra versió la confirma parcialment Aingeru Munguía a DV:

Durante toda la marcha los miles de personas que se agolpaban a ambos lados del recorrido aplaudieron a los líderes políticos cuando la cabeza de la manifestación pasaba por delante. Las calles San Martín y el comienzo de la calle Urbietta fueron las más concurridas.

Efectivament, com hem afirmat, els carrers San Martín i el començament del carrer Urbietta van ser els més concorreguts. En canvi, la persona que redacta el text no té en compte que van ser els únics concorreguts (perquè manté que havia gent a banda i banda del recorregut “durante toda la marcha”).

A l'ABC també apareixia un altre exemple clar d'hipèrbole:

Tras el recorrido silencioso por las calles de San Sebastián, Parque de Ondarreta, San Martín, Urbietta, Sancho el Sabio y avenida de Madrid, los manifestantes llegaron hasta la Plaza de la Paloma y tras fuertes aplausos se disolvieron. Sin embargo era tal la cantidad de ciudadanos que participó en esta movilización, que a la hora y hora media [sic] de

CASO

haber llegado la cabecera a la zona de la Paloma de la Paz, todavía llegaban numerosas personas para incorporarse a la marcha.

Segons Rekalde, hora i mitja després de l'arribada de la capçalera de la marxa a la plaça Aita Donostia encara continuava incorporant-se gent a la marxa. Com que la manifestació va durar un mínim d'hora i mitja, es dedueix que després de tres hores d'haver-se iniciat la manifestació encara havia un bon grapat de persones que s'hi incorporaven. Això vol dir que la manifestació va durar, com a mínim, tres hores més el temps que van trigar els nouvinguts a arribar a la plaça Aita Donostia. Conseqüentment, passades les vuit de la tarda encara hi havia persones manifestant-se. Això és del tot inversemblant. Però encara hi ha més: no especifica el lloc o els llocs on la gent s'incorpora a la marxa. Només disposem d'una afirmació sobre el gran nombre de manifestants (“era tal la cantidad de ciudadanos que participó”). Òbviament, el fet de no especificar exactament on s'incorpora la gent a la marxa i l'afirmació que havia “tal cantidad de ciudadanos” tenen com objectiu fer-nos creure que el nombre de manifestants era elevadíssim. No obstant això, una mínima anàlisi del text permet arribar a la conclusió que l'exageració dels fets és evident.

A més, la descripció anterior és desmentida per Rafael Herrero a EM:

Pasados unos minutos [después de llegar a la plaza Aita Donostia], los manifestantes se dispersaron, mientras cientos de personas todavía recorrían la Avenida de Madrid para llegar hasta el punto final del recorrido. Media hora después de la llegada de la cabeza a la Paloma de la Paz, la cola todavía se encontraba a unos quinientos metros, en la Plaza de Pío XII.

Segons Herrero, queda clar que la cua de la manifestació es trobava a la Plaça de Pío XII, és a dir, a 556 metres del final, mitja hora després que la capçalera arribés a la plaça Aita Donostia. Aquesta citació desmenteix categòricament la de l'ABC. No estem en condicions de contrastar aquesta dada, però si l'afirmació d'Herrero és certa, tenint en compte l'àrea ocupada, 5.838 metres quadrats segons les nostres dades, i que es tractava d'una manifestació dinàmica, quedaven per arribar com a màxim poc més de 8.750 manifestants.

No obstant això, I. Iribarren a *Deia* mantenia que:

Casi una hora después de que la cabeza de la manifestación alcanzara la meta de su recorrido, a pies de la Paloma de la Paz, la cola de la marcha entraba en la Avenida de Madrid para cubrir los últimos metros.

Com es pot comprovar, mentre que per a Herrero la cua es trobava a la plaça Pío XII “media hora” després de l'arribada del cap de la manifestació a la plaça Aita Donostia, per a Iribarren aquest fet succeïa “casi una hora después”. Així doncs, la diferència en la narració dels fets és substancialment diferent. En aquest cas, al voltant d'una hora després d'arribar el cap de la manifestació al final, quedaven per arribar-hi poc més de 8.750 persones. Però encara disposem d'unes altres versions molt més restrictives, d'Aingeru Munguía a DV i d'Ínigo Urrutia a EP:

CASO

Desde la llegada de la pancarta a la plaza Aita Donostia hasta que los últimos manifestantes alcanzaron el lugar transcurrieron cuarenta minutos de incesante goteo de ciudadanos que con aplausos mostraron a ETA su hastío.

La comitiva, que salió a las cinco y diez de la tarde desde el Antiguo, arribó a la Paloma de la Paz pasadas las seis y cuarto, mientras que la cola no lo hizo hasta las siete.

En aquestes citacions hi ha una versió molt diferent de les anteriors i que està més d'acord amb la nostra versió; de fet, coincideix en el fonamental amb la nostra. Munguía manté que el final de la manifestació va tenir lloc quaranta minuts després que el cap va arribar al final i Urrutia afirma que va arribar quaranta-cinc minuts després, mentre que en les anteriors versions calia afegir el temps que va transcórrer entre l'entrada a l'avinguda de Madrid i l'arribada a la plaça Aita Donostia. Molt més temps, òbviament.

El mateix Herrero, més concís en una citació anterior, també proporciona una altra descripció en què apareixen elements hiperbòlics ja comentats:

Miles de personas aguardaban el paso de la cabecera para incorporarse tras ella a la manifestación. La presencia de ciudadanos en las aceras se prolongó durante todo el recorrido de la marcha, de unos cuatro kilómetros de longitud.

Ja hem vist anteriorment que no hi ha quatre quilòmetres entre la plaça Aita Donostia i Ondarreta i que les afirmacions sobre les persones que esperen i que s'afegixen a la manifestació són hiperbòliques. Vegem ara l'exemple d'Ivan Orio en CE:

El largo recorrido de la movilización estaba repleto de personas que esperaban en las aceras el paso de las pancartas para sumarse a la convocatoria. Los organizadores establecieron un cordón de seguridad para que estos manifestantes se unieran a la cola y facilitar el lento caminar del gentío.

Ja hem dit que la presència de gent a partir de San Martín/Urbieta era simbòlica, raó per la qual la descripció és rotundament falsa. Com la de Carlos Etxeberri, també en el mateix diari, EM:

La costumbre de esperar el paso de la cabeza de la manifestación para ver pasar a los políticos e incorporarse posteriormente, a la marcha, volvió a repetirse ayer en la acción de protesta que recorrió las calles de San Sebastián.

Aquest costum només “volvió a repetirse” a l'inici de la manifestació, però no a la resta del recorregut.

Canviant de tema, Jordi Juan i Cristina Sen fan la referència següent al temps a LV:

CASO

Entre los partidos democráticos vascos existía una lógica preocupación por saber si todo ello influiría negativamente en la respuesta popular. Pues bien, ni el frío ni las polémicas partidistas pudieron con la espontaneidad de los ciudadanos, que no dudaron en salir a la calle de una forma masiva, sorprendiendo a los propios organizadores.

La referència al fred que feia durant la manifestació també té un valor hiperbòlic. S'intenta crear el clima que ni la naturalesa va poder contenir “la espontaneidad de los ciudadanos”. L'objectiu és clar: el gènere humà no només lluita contra els elements adversos de la naturalesa, sinó que aconsegueix d'imposar-s'hi. Però, certament, a les cinc de la tarda lluïa una magnífica tarda de desembre. Encara que la sensació de fred és una qüestió molt personal, hi ha una dada i dos testimoniatges periodístics que confirmen el que diem. En primer lloc, segons EPC del 14 de desembre, la temperatura màxima va ser de 10 graus i la mínima de 7. Per l'hora d'inici de la manifestació, les cinc de la tarda, cal suposar que estàvem més a prop dels deu graus que no pas dels set. Evidentment no era com per a anar en cos de camisa, però la gent tampoc no tremolava. Salomé García, a EPC, afirma el següent:

Las lluvias de días anteriores limpiaron el aire para la jornada de ayer en San Sebastián, que amaneció llena de luz. [...] La marcha partió de los jardines de Ondarreta, a unos 200 metros de la playa de la Concha, que ayer regaló una espléndida puesta de sol a los manifestantes.

I Carlos Etxeberri a EM comenta que:

Gonzalo Ibarra, que ése era su nombre, había venido desde Bilbao solo, en su moto, aprovechando el buen tiempo, con el único fin de participar en la protesta.¹

Queda palès que l'al·lusió al fred que fan Juan i Sen és purament hiperbòlica amb una clara finalitat de donar importància al nombre de gent que va participar en la manifestació.

Abans hem comentat que una de les sorpreses que ens vam dur va ser la simbòlica quantitat de manifestants que es van unir a la marxa a partir de San Martín confluència amb Urbietta. L'altra sorpresa va ser l'escassa, per no dir escassíssima, presència d'adolescents i de gent que ronda els vint anys. I això malgrat el que afirmen Irribarren a *Deia* i Rekalde a l'*ABC*:

La manifestación reunió a personas que llegaron desde todos los puntos de Euskadi. En ella caminaban ciudadanos de todas las edades y condición. Jubilados, adultos, jóvenes, y niños que acompañaban a

¹ Tanmateix, a l'edició basca d'EM el fragment surt canviat:

Quando la marcha comenzó a estrecharse al enfilear la calle de San Martín, un hombre vestido de motorista se incorporó a la misma. Gonzalo Ibarra había venido desde Bilbao sólo porque “era obligado estar aquí a favor de la paz pero parece que ésta no será la última manifestación”.

CASO

sus padres quisieron dejar patente en las calles de Donostia su cansancio y hastío hacia la violencia.

Decenas de miles de personas, mayores y pequeños, personalidades y ciudadanos anónimos, se lanzaron ayer a la calle en San Sebastián pidiendo “la paz ahora y para siempre” en un acto convocado por la Mesa de Ajuría Enea tras el asesinato del concejal del Partido Popular del Ayuntamiento de Rentería José Luis Caso.

Finalment, volem fer una reflexió metodològica. L'enorme distància entre la versió dels diaris i el que nosaltres vam veure (que, evidentment, només pot ser una part més o menys rellevant del que va passar) ens permet plantejar una qüestió de caràcter historiogràfic. Si dintre d'uns anys, un investigador/una investigadora volgués fer un estudi sobre aquesta manifestació (i, en general, de totes les que estem analitzant) es trobaria amb un greu problema: la delimitació més o menys precisa entre el que va succeir i el que es va narrar, és a dir, entre “realitat física” i realitat discursiva. Aquest problema ens condueix a un principi metodològic i epistemològic: el grau de fiabilitat de les informacions periodístiques i, més globalment, el seu ús en la investigació històrica. Sobretot, quan la uniformització i la uniformitat del discurs periodístic són tan amplis com en el tractament informatiu de les accions d'ETA i les seves repercussions, en aquest cas en forma de manifestacions. Parafrasejant Gaye Tuchman, pobre l'historiador que es refiï dels diaris.

3. El nostre càlcul

Com hem repetit reiteradament, el primer que cal calcular és l'àrea ocupada pels manifestants. Farem el càlcul a partir de considerar que la manifestació fou estàtica a la plaça Aita Donostia i dinàmica a la resta del recorregut. Queda per determinar, doncs, l'àrea de la plaça Aita Donostia, tenint en compte que només se'n va ocupar la calçada, i quin era l'àrea ocupada pels manifestants en el moment que la capçalera de la manifestació va arribar a la plaça Aita Donostia. Segons les nostres dades, en el moment que la capçalera arribava a aquesta plaça, la cua es trobava en el final del carrer Urbietta, metres més enllà de la seu d'Herri Batasuna, en concret, a l'altura de l'inici del carrer Prim, és a dir, que la manifestació tenia una longitud de 1.300 metres aproximadament. Per a fer aquesta comprovació, mentre que un de nosaltres es va quedar a uns tres-cents metres del final del recorregut, l'altre va anar a buscar la cua de la manifestació. En aquest sentit, cal fer constar que la gent anava caminant deixant molt espai interpersonal.

Les nostres dades s'apropen parcialment a les d'Aingeru Munguía, que a DV explica que:

La riada humana llegó a ocupar un kilómetro y medio de longitud.

L'afirmació de Munguía planteja que la qüestió que no és el mateix un quilòmetre i mig en Urbietta i San Martín que a les avingudes de Madrid i Sancho el Sabio quant a la seva capacitat, o sigui, la seva àrea, a causa de l'ample dels carrers.

Un cop calculada la longitud de la manifestació, cal dilucidar quina en va ser l'amplària ja que les avingudes de Madrid i Sancho el Savi tenen dos carrils. No obstant, nosaltres

CASO

vam veure que la gent caminava per un només dels carrils. Això sí, molt a prop del final, potser a uns dos-cents metres, un nombre no significatiu de gent va passar a ocupar l'altre carril. Cal deixar clar que des del punt de vista numèric aquest salt de gent a l'altre carril no afecta, o afecta molt poc, perquè l'espai nou que ocupa, o sigui, un àrea superior, queda igualat o gairebé igualat per l'espai que deixa en el carril vell ja que ara l'espai entre els manifestants és superior i hi ha menys persones per metre quadrat.

La versió de Aingeru Munguía és més inconcreta:

En la recta final, antes de llegar a la Paloma de la Paz, los manifestantes ocuparon los dos carriles de la calle. A las seis y veinte de la tarde, los líderes del Pacto de Ajuria Enea llegaban a las inmediaciones del estadio de Anoeta cuando los últimos manifestantes comenzaban a recorrer la calle Urbietta, kilómetro y medio más atrás.

Només parla de la recta final, pel que se suposa que no es refereix a abans de la Plaza Pío XII, encara que se suposa que els manifestants els van ocupar totalment per tal com està redactat el fragment, la qual cosa, com a mínim quan vam realitzar la medicació, és incert encara que pot ser que amb posterioritat la gent s'anés afegint al segon carril. Aquesta lectura també ve determinada per l'expressiu subtítol dels dos carrils del carrer. També cal assenyalar un error en la delimitació de la cua de la manifestació ja que diu que els manifestants començaven a “recorrer la calle Urbietta, kilómetro y medio más atrás”. No obstant això, segons els nostres càlculs, Munguía hauria hagut d'escriure que acabaven de recórrer el carrer Urbietta i que, per tant, estaven a 1.300 metres del final.

Un cop aclarits diversos aspectes, estem en condicions d'establir l'àrea ocupada i la densitat mitjana, que donarà el nombre màxim de manifestants:

- a. La calçada de la plaça Aita Donostia estava plena de gent. Per tant, donarem una densitat de 3 persones per metre quadrat.
- b. Des de l'avinguda de Madrid fins a Urbietta (cantonada Prim) els manifestants caminaven lentament. És a dir, es tracta d'una manifestació dinàmica en tot el recorregut. Per tant, donarem una densitat de 1'5 persones per metre quadrat.

El quadre següent mostra l'àrea de les diferents zones que hem dividit el recorregut.

QUADRE 3. L'àrea ocupada i el nombre de manifestants

ZONA	ÀREA ÚTIL	MANIFESTANTES
Plaza Aita Donostia	1.227 m ²	3.681
Urbietta-Sancho el Sabio	5.838 m ²	8.757
Plaza Pío XII	1.066 m ²	1.599
Avenida de Madrid	7.088 m ²	10.632

Per tant, el nombre total de manifestants no va sobrepassar els 24.669. Molt lluny dels 50.000 de l'Ertzaintza i, més, dels 60.000 de la Policia Municipal.